

related to the introduction of budgetary federalism in Ukraine is elucidated as well as the perspectives of overcoming difficulties concerning the introduction of budgetary federalism in Ukraine are characterized.

Summarizing above-mentioned we can make a conclusion that the further budgetary decentralization must occur after changes in the system of state governing, social protection and tax system, and for this purpose the main issues of introducing budgetary federalism in Ukraine such as a broad range of social responsibilities declared by the state, uneven rates of social and economic development of regions, insufficient volume of incomes of local budgets, a high subsidy level of local budgets must be solved.

budgetary federalism, patterns of budgetary federalism, reform of interbudgetary relations

Одержано 24.10.13

УДК 338.436

Л.М. Березіна, проф., д-р екон. наук

Полтавська державна аграрна академія

Умови і параметри оптимізації споживчого ринку

Узагальнено умови та параметри оптимізації споживчого ринку України, що забезпечить ефективне постачання продовольства для населення України. Подальша господарська практика формування та розвитку споживчого ринку потребує урахування умов та параметрів його оптимізації. Визначено чинники, які впливають на сферу господарських відносин підприємств, що забезпечить обґрунтування управлінських рішень щодо своєчасної нейтралізації негативного впливу, який зумовлює неминучість економічного ризику.

гармонізація господарських відносин, інституціональні механізми, параметри оптимізації, споживчий ринок, стратегія розвитку

Л.М. Березина, доктор экономических наук, профессор кафедры экономики предприятия

Полтавская государственная аграрная академия, г. Полтава

Условия и параметры оптимизации потребительского рынка

Обобщены условия и параметры оптимизации потребительского рынка Украины, что обеспечит эффективное снабжение продовольствия для населения Украины. Дальнейшая хозяйственная практика формирования и развития потребительского рынка требует учёта условий и параметров его оптимизации. Определены факторы, которые влияют на сферу хозяйственных отношений предприятий, что обеспечит обоснованность управленческих решений относительно своевременной нейтрализации негативного влияния, которое обуславливает неизбежность экономического риска.

гармонизация хозяйственных отношений, институциональные механизмы, параметры оптимизации, потребительский рынок, стратегия развития

Постановка проблеми. Формування та розвиток споживчого ринку України зумовлює необхідність розв'язання проблеми стабілізації забезпечення населення продовольством за рахунок внутрішніх товарних ресурсів. Вирішення зазначеної проблеми та подальша оптимізація продовольчого постачання населення можливі завдяки поглибленню дослідження теоретичних засад щодо умов і параметрів функціонування ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти проблеми стабілізації продовольчого забезпечення населення досліджуються у працях низки українських та зарубіжних економістів, а саме: Бакая С.С., Бойка В.І., Босолда М., Брингецу С., Власова В.І., Гончарова В.Н., Джоахіма А., Еусебіо М., Єрмакова О.Ю., Лінвуда Т., Людвіга Штріве, Маліка М.Й., Михайлової Л.І., Прусса Х.,

Рабштини В.М., Саблука П.Т., Сахацького М.П., Стейнінгера К., Ткаченко В.Г., Тімоті Дж., Фармера К., Шпичака О.М., Ш. Крамона-Таубаделя та ін.

Позитивно оцінюючі результати досліджень згаданих авторів у вирішенні низки проблем становлення споживчого ринку, його ресурсного забезпечення, організаційного оформлення, управління господарською діяльністю, ощадного ресурсовикористання, врахування екологічних чинників, слід водночас зазначити, що відсутні комплексні наукові дослідження щодо умов і параметрів оптимізації споживчого ринку. У наявних публікаціях українських дослідників розглядаються лише окремі фрагментарні аспекти господарської діяльності суб'єктів споживчого ринку. До теперішнього часу згадані проблеми розглядаються без врахування здобутків теорії та практики щодо умов і параметрів оптимізації споживчого ринку, глобалізації економічних відносин, бурхливого розвитку конкуренції.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Варто підкреслити, що незважаючи на наявність інституційних механізмів, які мають вагомий потенціал гармонізації відносин суб'єктів споживчого ринку, широке теоретичне висвітлення умов та параметрів його оптимізації не спостерігається, що гальмує розвиток національного споживчого ринку за рахунок власних товарних ресурсів. Отже, вважаємо що подальша господарська практика формування та розвитку споживчого ринку потребує врахування умов та параметрів його оптимізації.

Формулювання цілей. У статті зроблено спробу узагальнення умов та параметрів оптимізації споживчого ринку України.

Викладення основного матеріалу. Соціально-орієнтована ринкова економіка в Україні має забезпечити поступово зростаючий рівень життя усіх членів суспільства на основі оптимізованого розподілу доходів, стабілізації цін, гуманізації трудових відносин та умов праці, забезпечення максимально можливої зайнятості населення, оптимізованого ресурсовикористання, захисту навколишнього середовища, підтримання зовнішньоекономічної рівноваги, перманентного економічного зростання.

Ринок як соціально-економічна категорія передбачає наявність економічних умов ефективного товарного обігу і власного забезпечення усіма необхідними ресурсами (чинниками виробництва); опрацювання економічного механізму, що оптимізує взаємодію усіх ринкових компонентів; обґрунтування методичних положень зі створення ринкових структур гуртової та роздрібної торгівлі; обґрунтування фінансово-кредитного і податкового механізмів функціонування національної господарської системи; аналіз, оцінку і обґрунтування пропозицій з удосконалення нормативно-правової сфери функціонування суб'єктів ринку; оптимізацію ринкової інфраструктури; удосконалення транспортно-складських функцій та техніко-технологічне забезпечення господарської діяльності суб'єктів національної економіки як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Потребують подальшого поглибленого дослідження теоретичних і практичних засад механізми регулювання продовольчого ринку та ланцюжків просування сільськогосподарської продукції та продовольства до кінцевого споживача, обґрунтування умов авансування обігу сільськогосподарської продукції, розвитку гуртових продовольчих ринків, розширення лізингової діяльності, процесів агропромислової інтеграції (формування і розвитку ефективних організаційно-економічних відносин підприємств усіх сфер агропромислового комплексу), оптимізації організаційної структури галузей з урахуванням сукупності організаційно-правових форм господарювання, їх співвідношення тощо.

Сучасне реформування економіки охоплює усі аспекти суспільного життя, актуалізує проблему формування соціальної політики використання трудових ресурсів, системи соціального захисту населення, збалансованості попиту і пропозиції.

У статі розглядаються параметри, які дозволяють охарактеризувати внутрішній споживчий ринок як України у цілому, так і її окремих регіонів, як складний механізм, елементи якого постійно знаходяться у динаміці; він виступає визначальною ланкою у забезпеченні балансу між попитом і пропозицією. Серед головних умов його ефективного функціонування та подальшого розвитку виокремлено наступні [1]:

– розвиток тих елементів механізму ринку, які формують мотиваційні моделі виробників, сприяють підвищенню рівня забезпечення попиту та збільшення отримуваних ними економічних вигод;

– забезпечення високого рівня гнучкості виробничого потенціалу будь-яких суб'єктів національної економіки, що дозволить вносити оперативні зміни у виробничі програми підприємств за умов коливання ринкової кон'юнктури та бурхливого розвитку конкуренції;

– подальший розвиток інфраструктури споживчого ринку, елементи якої обслуговують потоки товарної маси та грошові потоки, що має безпосереднє віддзеркалення на рівні розвитку організаційно-економічних відносин між підприємствами;

– стабілізація грошового обігу та формування ефективної фінансово-кредитної системи.

Інститути ринку можуть виникати спонтанно, що суперечить економічній сутності механізмів його функціонування, оскільки у цьому випадку перетворення руху окремих елементів такого механізму не створює системи, а докладені господарські зусилля не забезпечують очікуваного ефекту, задоволення потреб споживачів на належному рівні не досягається, а створення власних товарних ресурсів відбувається зі значно більшими стосовно суспільства витратами. Зауважимо, що у цьому випадку саме держава має стати тим організаційним параметром, який створює сприятливе середовище трансформації розвитку споживчого ринку [2].

Умови і параметри функціонування ринку як складної системи економічних відносин (що динамічно розвивається) на усіх стадіях відтворювального процесу, дозволяють дослідити рівень розвитку інтеграційних процесів, що відбуваються в інтересах суб'єктів господарських відносин у сфері виробництва, розподілу, перерозподілу і споживання, розвитку соціального середовища, забезпечення екологічної рівноваги у суспільстві [3].

Серед параметрів функціонування споживчого ринку вагоме місце належить його комунікаціям.

Систему ринкових комунікацій варто розуміти як ефективний спосіб регулювання відносин виробників і споживачів на засадах підтримання відповідних пропорцій, які постійно змінюються, між попитом, пропозицією та цінами. Вектор їх спрямованості має забезпечити задоволення потреб як споживачів, так і товаровиробників. Виходячи з цього, ринок як соціально-економічна категорія передбачає наявність економічних умов ефективного товарного обігу і власного забезпечення усіма необхідними ресурсами (факторами виробництва) [4]; опрацювання господарського механізму, що оптимізує взаємодію усіх суб'єктів ринку; обґрунтування підходів щодо створення мереж гуртової та роздрібно-торгівлі; оптимізація фінансово-кредитного і податкового механізмів функціонування ринкової системи [5]; забезпечення ефективного нормативно-правового супроводу у сфері господарської діяльності; формування та подальший розвиток ринкової інфраструктури; оптимізацію транспортно-складських функцій та техніко-технологічного забезпечення господарської діяльності.

Характеристика параметрів споживчого ринку була б неповною без розгляду

специфічних його регуляторів.

Ринкові регулятори ефективно оптимізують попит і пропозицію, постійно формуючи можливості розширеного відтворення саме тих видів продукції, що користуються попитом, визначають місце певного підприємства чи галузі у швидко змінюваних конкурентних умовах. Зауважимо, що відповідний моніторинг потреб, які формуються на споживчому ринку, дозволяє здійснювати координацію чи диверсифікацію господарської діяльності на засадах інноваційного розвитку.

Забезпечення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції відбувається під впливом низки чинників та економічних умов, де важлива роль належить формам господарського використання землі. Наявність приватної форми власності у землеволодінні та землекористуванні зумовлюють необхідність державного регулювання таких процесів.

Перед підприємствами АПК як суб'єктами державного регулювання постійно постає питання вибору критерію, який би спрямовував на необхідність впливу держави на ринковий механізм та визначення адекватних індикаторів ефективності таких дій [6, с. 57-62]. Не існує універсального, єдино вірного методу щодо прогнозування наслідків таких процесів, які складають зміст державної регуляторної політики у сфері АПК. Разом з тим, не варто залишати поза увагою дослідників і питання щодо опрацювання відповідних рекомендацій. На наш погляд, це має бути система показників, яка б усебічно характеризувала функціонування усіх сфер АПК, адекватно реагувала на зміну природно-кліматичних, соціально-економічних, демографічних умов розвитку зовнішнього середовища.

Межі регулюючого впливу держави не мають сягати функцій і повноважень суб'єктів АПК, оскільки такі дії матимуть ознаки безпосереднього втручання у господарську діяльність. Як наслідок, суб'єкти господарювання втрачатимуть мотивації до подальшого нарощування прибутковості, конкурентне середовище зазнає руйнівного впливу, погіршиться інвестиційний клімат тощо.

Конкретний вибір інструментів державного впливу залежить від адекватності виробничих відносин рівню і характеру розвитку продуктивних сил ефективності функціонування об'єктів інфраструктури агропродовольчого ринку, антимонопольного регулювання, швидкості реагування суб'єктів господарювання на сигнали ринку, їхньої спроможності реалізувати набуті конкурентні переваги тощо.

В умовах конкуренції новим економічним інструментом, використання якого дедалі набуває поширення, є внутрішні економічні відносини, які на мікроекономічному рівні можуть виникати між: сільськогосподарським підприємством і його засновниками (власниками) з приводу формування статутного капіталу, його використання, розподілу прибутку тощо; сільськогосподарськими підприємствами і їх окремими структурними підрозділами з приводу оренди майна, земель сільськогосподарського призначення та фінансування соціальних заходів; сільськогосподарськими підприємствами і їх працівниками з приводу оплати праці тощо.

Насиченість національного споживчого ринку продовольством, незалежно від джерел ресурсного забезпечення, зумовлює необхідність створення стратегій конкурентної боротьби як підґрунтя для формування ефективних механізмів організаційно-економічних відносин підприємств АПК.

Умови та параметри споживчого ринку через відповідні механізми забезпечують якість продукції у ланцюжку "сировина – матеріали – засоби виробництва – продукція – реалізація – споживання". Послідовний аналіз складових такого ланцюжка дозволяє визначити існуючі господарські проблеми, і на цій підставі опрацювати відповідні стратегії розвитку підприємств.

На споживчому ринку обертаються різноманітні види однорідної продукції, але сам ринок, за своєю економічною сутністю, знеособлений, що зумовлює необхідність пошуку кожним суб'єктом господарювання власних шляхів забезпечення ефективності господарської діяльності.

Варто наголосити, що у системі господарських відносин функції перерозподілу віддзеркалюються у товарному обігу, матеріальною основою якого і є споживчий ринок, що оптимізує забезпечення населення товарами і продуктами у раціональних обсягах та структурі. З цього погляду, споживчий ринок має такі параметри, як чітку орієнтацію, якісну і кількісну характеристики. Разом з тим, міра забезпеченості населення споживчими товарами залежить від рівня розвитку продуктивних сил: чим вищий рівень їх розвитку, за усіх інших рівних умов, тим вищий і рівень добробуту у державі. Взаємозв'язок виробництва та споживання усіма дослідниками розглядається як беззаперечний: виробництво є підґрунтям споживання, а останнє – метою функціонування національної економіки.

Серед низки параметрів споживчого ринку, категорія потреб знаходиться у постійному розвитку: господарська діяльність підприємств є динамічною, змінюються і потреби. Завданням ефективної економіки є забезпечення балансу між ними.

Видається важливим дослідження умов функціонування споживчого ринку, де варто чітко визначити чинники, які впливають на сферу господарських відносин підприємств з тим, щоб через обґрунтовані управлінські рішення своєчасно нейтралізувати негативний вплив, зокрема, чинник невизначеності, який зумовлює неминучість економічного ризику, пов'язаного з: структурними зрушеннями на споживчому ринку; інноваційними змінами у суспільстві; рівнем обґрунтованості стратегії поведінки суб'єктів ринку; ефективністю фінансово-кредитної та податкової системи держави; швидкістю зміни ринкової кон'юнктури тощо.

Особливістю процесів формування та подальшого удосконалення організаційно-економічних відносин підприємств АПК є стрімкий розвиток конкуренції, яка характеризує новий етап у процесі динамічного розвитку ринку. У зв'язку з цим, у теорії і практиці аграрної економічної науки формуються нові підходи до створення системи поглядів на розвиток організаційно-економічних відносин підприємств АПК, а саме:

- суб'єкти усіх сфер АПК мають постійно удосконалювати власні конкурентні переваги та створювати нові з метою утриматися на ринку;
- підприємства у ході здійснення господарської діяльності часто мають ухвалювати неординарні, нестандартні рішення, уникаючи логічно раціональної поведінки на ринку. В іншому випадку стратегія суб'єктів АПК стане передбачуваною для конкурентів, що може призвести до їх певної руйнації;
- компетенція підприємства у довготривалому періоді має полягати у постійному пошуку нових, неочікуваних для конкурентів переваг;
- формування навичок швидкого та гнучкого реагування на зміни зовнішнього оточення, з позицій екологічності та соціалізації, шляхом знаходження нетипових відповідей на поведінку конкурентів;
- у сфері менеджменту – перенесення акцентів зі стратегічного менеджменту на концепцію ключових компетенцій.

Практична реалізація концептуальних аспектів формування організаційно-економічних механізмів розвитку відносин підприємств АПК передбачає опрацювання і впровадження комплексу стратегічних рішень, які:

- зорієнтовані на певну перспективу і представляють собою основу для ухвалення відповідних оперативних рішень;

– пов'язані з певною невизначеністю, адже на них мають вплив чинники зовнішнього середовища, які не є контрольованими;

– пов'язані з необхідністю залучення інколи значних ресурсів, що покладає на підприємства суттєві боргові зобов'язання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, урахування умов і параметрів оптимізації споживчого ринку у господарській практиці його суб'єктів забезпечить ефективне постачання продовольства для населення України.

Подальші наукові розвідки мають розкривати зміст господарської стратегії і функції власників та менеджерів у процесах оптимізації національного споживчого ринку.

Список літератури

1. Березіна Л.М. Організаційно-економічні аспекти формування відносин підприємств АПК: монографія / Л.М. Березіна. – Полтава: ІнтерГрафіка, 2012. – 280 с.
2. Березіна Л.М. Науково-методичні основи ресурсовикористання на підприємствах / Л.М. Березіна // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Економічні науки. – Вип. 82. – Харків: ХНТУСГ, 2009. – С. 62-67.
3. Березина Л.М. Финансовые инструменты и рычаги в развитии организационно-экономических отношений предприятий АПК / Л.М. Березина // Roczniki naukowe. Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu. – Tom XIII. – Zeszyt 8. – Warszawa-Poznan-Wroclaw: WIEŚ JUTRA Sp. z o.o., 2011. – С. 15-18.
4. Березіна Л.М. Державне регулювання як чинник впливу на ефективність відносин підприємств АПК / Л.М. Березіна // Экономика Крыма: наук.-практ. журнал. – № 1 (34). – Сімферополь: ТНУ, 2011. – С. 75-78.
5. Березина Л.М. Концептуальные аспекты организации эффективных взаимоотношений предприятий / Л.М. Березина // Организатор производства: теорет. и науч.-практ. журнал. – № 4 (55). – Москва: “Экономика и финансы”, 2012. – С. 68-71.
6. Могильний О.М. Регулювання аграрної сфери / О.М. Могильний. – Ужгород: ІВА, 2005. – 400 с.

Liudmyla Berezina

Poltava State Agrarian Academy

Conditions and parameters of optimization of consumer market

Solving the problem of stabilizing the consumer market and further optimization of the food supply of the population causes the deeper research necessity of theoretical principles concerning the conditions and parameters of the market.

The article notes that despite the existence of institutional mechanisms that have significant potential for harmonizing relations between the subjects of the consumer market, there is no broad theoretical elucidation of conditions and parameters of its optimization. An attempt to summarize the conditions and parameters of optimization of the consumer market of Ukraine is made. It is noted that taking into account the conditions and parameters of optimization of the consumer market in the business practice of its subjects provides effective food supply for the population of Ukraine.

Emphasis on that the research of the conditions of the consumer market functioning requires a clear definition of the factors that affect the scope of economic relations companies in order to substantiate management decisions for timely neutralization of the negative impact that leads to the inevitable economic risk. **harmonization of economic relations, institutional mechanisms, optimization options, the consumer market, development strategy**

Одержано 11.09.13